

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR TARBIYASIDA CHET EL TAJRIBASINING O'RNI.

Jumaniyozova Donoxon Olimboyevna

Xiva pedagogika kolleji o'qituvchisi

Annotatsiya: *Maqolada Yaponiya, Germaniya, Fransiya, AQSH kabi ilg'or xorijiy ta'lim tizimi tuzilmasi, tajribasi va zamonaviy ta'lim dasturlari qisqacha tahlil qilingan. Shuningdek ta'lim tizimidagi yutuqlari, ta'lim standartlari monitoring qilingan. O'zbekistonning ayni damdagi yutuqlari e'tirof etilgan.*

Kalit so'zlar: *mamlakat, ta'lim, tajriba. xorijiy tajriba, ta'lim inspeksiyasi, tuzilma, xalqaro baholash*

Vatanimiz ta'limi keng qamrovli islohotlarni hamda qayta qurish ishlarini amalga oshirishdek murakkab jarayonni boshidan kechirdi va kechirmoqda. Ulardan ko'zda tutilgan maqsad maktab faoliyatini demokratlashtirish uning, insonparvarlik tamoyillarini rivojlantirish, shu asosida o'quv tarbiya ishlari mazmunini, uning shakl va uslubini kompleks yangilash va yanada takomillashtirishdan iboratdir. Yangilangan ta'lim to'la ma'noda yangicha tafakkur, sog'lom fikr demakdir. Hozirgi davrda ta'limning qadr - qimmat, obro va nufuziga teng darajada uning ijrochilarida tashabbuskorlik, fidoyilik va ishbilarmonlik ham bo'lmog'i zarur. Ta'limdagi muvafaqiyat, aksariyat dadil harakat qiluvchilar tarafida bo'ladi. Dadil harakat, shijoat tufaylidir. Shijoatni esa insonga, o'zbek milliy pedagogikasining mumtoz namoyondasi Abdulla Avloniy takidlaganlaridek maktab ilm- ma'rifat baxsh eta oladi. Qadimdan bizda bilim olish qadrlangan. Bilimdon kishilar esa el- yurt ardog'ida bo'lganlar. Shuning uchun ham bilim olish va olingan bilimni mamlakatimiz xizmati yo'lida xizmat qildirish oliy insoniylik burchimizdir. Bu vazifalarni muvafaqiyatli hal etishni muhim shartlaridan biri chet el maktabi va pedagogikasi tajribalari o'rganishdir. Xalqaro tajribalarini sinchkovlik va qunt bilan o'rganish orqali ta'lim tarbiyada qotib qolgan, o'z dolzarbligini yo'qotib borayotgan ish shakllari, uslublaridan xalos bo'lish bilan birga, uni munosib tarzda yangilashda qo'shimcha boy manbalarga ega bo'lamiz. Davlatimiz rahbari mamlakatda kadrlar muammosi mavjudligini barcha sohalarga islohotlar sur'atiga mos zamonaviy mutaxassislar kerakligini aytgan edi. Shu maqsadda butun ta'lim tizimi takomillashtirilmog'ida. Maktabgacha ta'lim rivojlantirilayotganini maktab saboqlariga puxta zamin bo'lmoqda. Umumiy o'rta ta'lim sifati ilg'or xalqaro tajriba va zamon talablari asosida yuksaltirilmog'ida.

Prezident maktablari, buyuk allomalarimiz nomi bilan ataladigan ixtisoslashtirilgan maktablar, ijod maktablari, Temurbeklar maktablari kabi zamonaviy va innovatsion ta'lim maskanlari tashkil etildi. Ularda xalqaro tajribalar yo'lga qo'yilganligi kelajakda yetuk kadrlar yetishib chiqishidan dalolat beradi. 2019-yil 26- noyabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining, „Zamonaviy maktab“ larni tashkil etish chora tadbirlari

to`g`risida“gi qaror qabul qilindi. Qarorga muvofiq 2021-yilgacha maktablarnng kamida 3 foizi, 2025-yilgacha 20 foizi 2030-yilga qadar esa 50 foizini, , zamonaviy maktab” larga aylantirishning asosiy parametrlari belgilandi. Prezidentimiz shu yil yanvar oyida Oliy Majlisga yo`llagan Murojaatnomada maktab o`quv dasturlarini ilg`or xorijiy tajriba asosida takomillashtirish, o`quv yuklamalari va fanlarni qayta ko`rib chiqish, ularni xalqaro standartlarga moslashtirish, darslik va adabiyotlar sifatini oshirish zarurligini takidladi. Maktablarda moddiy-texnik ta`minotini yaxshilash, o`quv tarbiya jarayonida xalqaro zamonaviy pedagogik texnologiyalarini qo`llash bo`yicha vazifalarini belgilab berdi. Yurtimizda matematika, kimyo, fizika, va biologiya darslarining 10 foizigina amaliy mashg`ulotga ajratilgan.Rivojlantirilgan davlatlarda bu ko`rsatkich 30-50 foizni tashkil etadi. Shu bois xalq ta`limi vazirligi Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligiga o`quv dasturlarida raqamli texnologiyalardan keng foydalanish, aniq fanlarda amaliy mashg`ulotlar ko`lamini oshirish vazifasi qo`yildi. Bugungi kunda har qaysi xalq davlat va jamiyatning taraqqiyot darajasi, avvalambor uning inson kapitaliga, inson rivojida berayotgan e`tibori bu yo`ldagi say harakatlari bilan o`lchanadi. Bugungi kunda ta`lim mazmuniga bo`lgan e`tibor rivojlangan mamlakatlardagi shart –sharoitlarga yetib bormoqda...Buning isboti sifatida xorijiy mamlakatlarda ta`lim tizimini tahlil qilib o`tamiz.

Yaponiya ta`lim tizimi

Yaponiya ta`limida `iqtidorli o`quvchi ` tushunchasi yo`q. chunki har bir o`quvchi alohida iqtidor sohibidir. Ilg`or mamlakatlar ichida Yaponiya ta`limi o`ziga xos yo`nalishi yetakchi o`rinni egallaydi. Jumladan, Yaponiya ta`lim tizimining tarkibi quyidagicha: maktabgacha ta`lim , boshlang`ich maktab , kichik o`rta maktab, yuqori o`rta maktab, oiliy ta`lim tizimlariga kiruvchi oliy o`quv yurtlari. Boshlang`ich maktabda o`qituvchilar bolalarni tanqidga, ya`ni o`z xulqining yomon jihatlarni, maktabdagi kamchiliklarni tanqid qilishga o`rgatishadi. Bundan ko`rinib turibdiki, o`qituvchi faqat ta`lim berish bilan cheklanib qolmay, bolaning har tomonlama rivojlanishiga tasir etadi.

Yaponiya rivojlangan davlatlar ichida o`qituvchining maoshi davlat rahbarlari orasida ham yuqori bo`lgan yagona davlat.

Majburiy ta`lim muhiti. Ta`limning bu pog`onasi 6 yoshdan 15 yoshgacha bo`lgan bolalarni o`z ichiga oladi. Muhtoj oilalarning bolalariga moddiy yordam ko`rsatiladi.

Yuqori o`rta maktab 10-11-12-sinflarni o`z ichiga oladi, bunday maktablarning kunduzgi, sirtqi, kechki bo`limlari mavjud.

Yuqori bosqich o`rta maktablarda butun o`quv jarayonida o`quvchilar 80 ta sinov topshirishadi. O`quvchilar majburiy asosiy fanlardan tashqari o`z xohishlariga ko`ra ingliz tili, texnik ta`lim va maxsus sinovlarga jalb etiladi.

Universitetlariga yuqori va o`rta maktabning yoki 12 yillik oddiy maktabni bitirgan o`quvchilari qabul qilinadi. Universitetlarga qabul qilinish 2 bosqichga bo`linadi: 1-bosqich turar joyda o`tkaziladi, buning uchun yapon tili, matematika, fizika, kimyo, jamiyatshunoslik, tarix bo`yicha test sinovlaridan o`tkaziladi.

Yaponiyada oliy ta'lim majburiy hisoblanadi va u kasb ta'limi bilan uzviy bog'liqdir.

Yaponiyada bolalar tarbiyasida onalarning roli va mas'uliyati ayniqsa kattadir. Ular farzandlarining aqlli, dono va mehnatsevar bo'lib o'sishlari uchun oila sulolasi va davlat oldida o'zlarini ma'sul deb hisoblaydi. Yaponiyada oilaviy tarbiya xususida ko'plab metodik qo'llanmalar va tavsiyanomalar nashr etiladi, radio va televideniya orqali ko'plab pedagogik maslahatlar berib boriladi.

Yaponiya oilalaridagi uy partalari diqqatga sazovordir. U mukammal, yon tomonidan muhofazalangan qurilma bo'llib, parta ustida kitob javoni, yoritkich, soat, qalam, qog'oz, mikroalkulyator va boshqa zaruruy ashyolar, shuningdek kerak bo'lib qolgan taqdirda ota-onalarini chaqiradigan signal tugmachalarigacha o'rnatilgan.

Yaponiya o'rta maktablarining saviyasi AQSH o'rta maktablari saviyasidan bir muncha yuqori turadi.

Yuqoridagilardan ko'rinib turibdiki yaponiyada ta'lim tizimi ham shaklan, ham mazmunan yuksak uyg'unlik kasb etgan. Ibrat olsa, o'rgansa arziydigan jihatlari ko'p. E'tiborli yana bir tomoni – Yaponiyada faqat milliy an'analar bilan cheklanib qolmay jahondagi AQSH, Fransiya, Germaniya kabi taraqqiy etgan mamlakatlarning ilg'or pedagogik ish tajribalari ham ijodiy o'zlashtirilgan.

Bunday tajribalar Respublikamiz ta'lim tizimini yanada yuqori pog'onaga ko'tarishda qo'l kelishi shubhasiz.

Amerika Qo'shma Shtatlari ta'lim tizimi: Amerikada o'rta ta'lim 12 yil bo'lib boshlang'ich o'rta va quyi maktablarga bo'linadi. Aksariyat qismi davlat maktablaridan iborat va ularda o'quvchilarning 88 foizi o'qiydi. Ta'lim muassasalarini davlat va shahar buyudjetlari moliyalashtiradi, Qo'shma shtatlarda yalpi ichki mahsulotning 7.5 foizi har yili ta'limga sarflanadi. 12foiz o'quvchilar xususiy maktablarga boradi, ularning moddiy resurslari ota-onalar, turli mablag'lar va xayriya mablag'lari hisobidan shakllantiriladi.

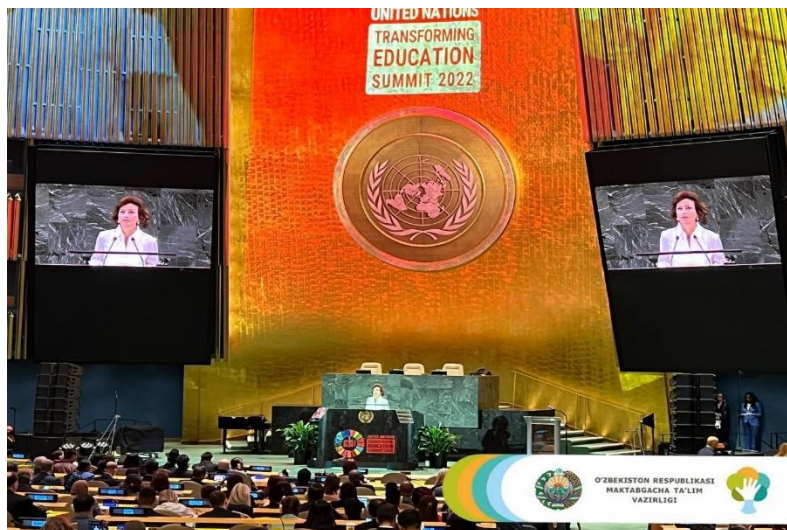
Mamlakatlarda ta'lim maskanlari raqamlarga ega emas, ammo ular hududlar bo'yicha yoki mashhur kishilar nomi bilan ataladi.

Odatda har bir sinf xonasi televizor va kompyuterga ega. Kompyuter sinflari yuqori tezlikdagi internetga ulangan. Amerikada nusxa ko'chirish uskunalari juda ko'p joylashtirilgan. Chunki o'qituvchi tomonidan o'quvchilarga deyarli barcha vazifalar bosma shaklda beriladi. Boshlang'ich maktabda har yil sinf o'qituvchisi o'zgaradi. Boshlang'ich sinflarda matematik bilimlarning hajmi Rossiya va Angliya maktablari darajasiga nisbatan biroz yengilroq. Ko'paytirish jadvali 3-sinfdan boshlanadi.

Amerika maktablaridagi o'ziga xos usullaridan biri har bir o'quvchining, „Hisobot kartasi“ yuritilishidir. Unda o'quvchi 10 xil xatti -harakati bo'yicha baholanadi. Ota-onalar ushbu karta bilan tanishib borar ekan, farzandlariga oqsayotgan tomonlarini aniqlab, uni tuzatishga harakat qilishadi.

Amerika pedagoglari haftasiga bir marta 1-3-sinf o'quvchilari uchun „Sevimli o'yinchoq“ metodini qo'llashadi. Bu metodda bolalar o'yinchog'ini tariflaydi. Mazkur metodni qo'llashdan maqsad bolani uyatchanlikdan xalos bo'lishga, sinfdoshlari orasida

erkin gapirishga o'rgatishdir. Amerikada ta'limni haddan ziyod demokratlashuvi talabalar bilimining puxtaligini tekshirish va nazorat qilishda qiyinchiliklar tug'diradi. Shu sababli boy moddiy baza va tajribaga ega bo'lgan davlatda butunlay savodsiz bo'lgan bolalar ham topiladi. AQSH da ta'lim tizimining maqbul tomonlarining ijobiy qo'llanishi muhim ahamiyat kasb etadi.

MTV: O'zbekiston "Ta'limni o'zgartirish yoshlikdan boshlanadi: ilk yoshdan poydevor qo'yish" mavzusidagi sessiyada ishtirok etdi. O'zbekiston Respublikasi delegatsiyasining Nyu-Yorkdagi (AQSH) ikkinchi kunida "Ta'limni o'zgartirish yoshlikdan boshlanadi: ilk yoshdan poydevor qo'yish" mavzusidagi O'zbekiston hukumati, Gabon, Laos NDR, YUNESKO, UNICEF, Kolumbiya universitetining pedagogika kolleji, Konrad Xilton jamg'armasi, Lego jamg'armasi, Jahon banki va erta bolalikni rivojlantirish bo'yicha harakatlar tarmog'i (ECDAN) tomonidan tashkil etilgan sessiyada ishtirok etdi.

Sessiya davomida ishtirokchilarga joriy yilning 14-16-noyabr kunlari Toshkent shahrida bo'lib o'tadigan Erta yoshdagi bolalarni tarbiyalash va ta'lim berish bo'yicha II Butunjahon konferensiyasi haqida ma'lumot berildi.

Shuningdek, ma'ruzachilar dastlabki yillarda ko'nikmalarni rivojlantirish uchun amalga oshirgan transformativ yechimlar tajribasi va bu tajribadan olgan saboqlari bilan o'rtoqlashdilar hamda SUR 4.2da ko'zda tutilgan natijalarga erishishni tezlashtirish masalalarini muhokama qildilar.

Germaniya ta'lim tizimi: Germaniya jahon ma'rifat va madaniyat o'choqlaridan biri. Ushbu davlatda har bir fuqaro o'z shaxsini erkin rivojlantirish, o'z iqtidori moyilligi va qobiliyatiga qarab maktab, o'qish joyi va kasb tanlash huquqiga ega.

Maktab ta'lim tizimi boshlang'ich va o'rta ta'lim muassalaridan iborat. Barcha davlat maktablarida o'qish bepul.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

Yo'ldoshev J.F. Xorijda ta'lim (metodik qo'llanma) - Toshkent: 1995- yil

Ikromov A.B., Mxmudov S.Y., Anorqulova G.M. Germaniya: Ta'lim, ilm-fan (metodik qo'llanma. Kasb mahorati jurnali -2004-yil. 2 son.

G.Anorqulkova, A. Karimov.Xorijiy mamlakatlar ta'lim tizimining o'ziga xos yo'nalishi uslub va tahlili. Xalq ta'limi ilmiy metodik jurnali. 2017-yil. 3-son.

A.Nosirov. Fransiyada talim sifati qanday nazorat qilinadi? -, , Boshlang'ich ta'lim“ jurnali. 2019- yil. 12- son.

R.Ilashova. Amerika maktablarida.- , , Boshlang'ich ta'lim” jurnali. 2019- yil.3-son.;